

ZASTUPLJENOST EKOLOŠKOG MENADŽMENTA U SISTEMU OBRAZOVANJA I VASPITANJA REPUBLIKE SRBIJE

THE FREQUENCY OF USING ECOLOGICAL MANAGEMENT IN THE EDUCATION AND RESEARCH SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Ivica Nikolić¹⁵⁸
Snežana Štrbac¹⁵⁹
Dejan Supić¹⁶⁰

DOI: <https://doi.org/10.31410/limen.2018.494>

Sadržaj: *Danas, kao nikada pre, narušena je stabilnost ekologije planete Zemlje i to zahvaljujući aktivnostima koje sprovodi ljudska vrsta. Ekološko obrazovanje objedinjuje znanja, vrednosti i stavove i ima za cilj odgovorno ponašanje prema životnoj sredini. Postavlja se pitanje: kada i na koji način početi sa ekološkim obrazovanjem i vaspitanjem dece? Rezultate istraživanja sprovedenog na populaciji uzorka studenata Učiteljskog fakulteta, o nužnosti edukacije dece, prikazaćemo u ovom radu.*

Ključne reči: *ekologija, ekološki menadžment, ekološko vaspitanje i obrazovanje.*

Abstract: *Today, as never before, the stability of Earth's ecology is undermined, thanks to the activities carried out by the human species. Ecological education brings together knowledge, values and attitudes and has a responsible behavior towards the environment. The question arises, when and how to start educating children about ecology? The results of the research carried out on the sample population of the students of the Faculty of Teacher Education, on the necessity of education of children, will be presented in this paper.*

Keywords: *ecology, ecological management, ecological education and education.*

---

1. UVOD

Obrazovanje, kao ljudsko pravo, predstavlja preduslov za dostizanje održivog razvoja i esencijalni alat za dobro upravljanje, donošenje odluka i promociju demokratije. Stoga, obrazovanje iz oblasti ekološkog menadžmenta razvija i jača kapacitete individua, grupa, društava, organizacija i zemalja da donose sudove i izbore u korist održivog razvoja [1].

Čovek je taj, ko je izazvao promene i ugrozio životnu sredinu. Zar u „biti” svake nauke nije čovek? Sve je podređeno njegovom prosperitetu, boljem i zdravijem životu. Priroda je skup različitih resursa koje čovek eksploatiše, menja i prilagođava svojim potrebama [2].

Potreba za edukacijom stanovništva o imperativu zaštite životne sredine, i svim strukturnim područjima ekologije kao biološke discipline, predstavlja fundamentalni cilj obrazovanja i

---

¹⁵⁸Educons Univerzitet, Fakultet poslovne ekonomije, Vojvode Putnika 87, 21208 Sremska Kamenica, Srbija

¹⁵⁹Educons Univerzitet, Fakultet zaštite životne sredine, Vojvode Putnika 87, 21208 Sremska Kamenica, Srbija

¹⁶⁰Educons Univerzitet, Fakultet ekološke poljoprivrede, Vojvode Putnika 87, 21208 Sremska Kamenica, Srbija

---

vaspitanja. Postavlja se pitanje: kada i u kom obliku početi sa procesom edukacije osnovnih načela ekološkog vaspitanja i obrazovanja?

Na osnovu Zakona osnovnom obrazovanju i vaspitanju [3], u delu Zadaci nastave fizičkog vaspitanja, u stavu 7. stoji: „Sticanje i razvijanje svesti o potrebi zdravlja, čuvanja zdravlja i zaštite prirode i čovekove sredine” [3]. Danas se većina naučnika slaže da se sa formiranjem ekološkog načina mišljenja i svesti o zaštiti životne sredine, odnosno da sa ekološkim vaspitanjem i obrazovanjem treba započeti još kod dece na najranijem predškolskom uzrastu.

„Zakoni prirode” nisu ukinuti, samo su se njihov stepen složenosti i kvantitativni odnosi učesnika promenili usled povećanja brojnosti ljudske populacije i povećanja čovekove moći da promeni okruženje.

Ekologija je nauka koja proučava odnose organizama i njihovog okruženja kao i međusobne odnose između samih organizama [4]. Pored tradicionalnog pristupa definisanju ekologije, savremeni pristup definisanja stavlja čoveka i zdravlje u korpus zaštite životne sredine kao njen fundamentalni činilac. Ovaj pristup definiše ekologiju kao nauku koja ima za cilj prevenciju čovekovog zdravlja i zaštitu životne sredine, uz tendenciju održivog razvoja prirode i njenih resursa u skladu sa zakonitostima koje čovek prilagođava potrebama civilizacije. Značajan problem savremenog sveta je kako i kojim sredstvima potpomoći permanentnom održanju stanja zdravlja, a time i ljudskih životnih i radnih sposobnosti. Kako se u radnoj praksi sve više ističe značaj kinezioloških stimulusa kao vrlo efikasnog preventivnog sredstva, to se sve više nameće i pitanje stalnog istraživanja i dokazivanja efekata u cilju jačanja zdravlja, radnih i odbrambenih sposobnosti, što ljude u suštini čini da su srećniji i zadovoljniji [2].

Na osnovu Zakona o zaštiti životne sredine životna sredina jeste skup prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život [5].

Ekološki menadžment predstavlja jednu od savremenih formulacija koja se sve više i češće upotrebljava. U engleskoj literaturi nailazi se na dva pojma environmental management i ecological management. Pojam menadžment ili upravljanje u životnoj sredini najčešće se vezuje za upravljanje u rešavanju nekih konkretnih problema u vezi sa životnom sredinom u nekoj oblasti (otpad, vode, vazduh) pa se tako govori o upravljanju otpadom, upravljanju vodama, itd. [6]. Ekološki menadžment se odnosi na ekološko planiranje, a njegov fokus je na implementaciji, monitoringu, proveravanju i kontroli, kao i na praktičnom suočavanju sa problematikom realnih svetskih ciljeva u pogledu očuvanja životne sredine, kao što je npr. modifikovanje ljudskih navika, koje negativno utiču na prirodu, mnogo više nego na teoretskom planiranju [1]. Zadatak ekološkog menadžmenta je da koordinira i fokusira „dobre” razvoje sa stanovišta životne sredine, poboljšava dobrobit ljudi, te ublažava ili sprečava dalja zagađenje planete Zemlje i uništavanje njenih organizama [1].

Postoji više ciljeva ekološkog menadžmenta, ali su dva posebno važna:

1. opšti ciljevi vezani za zaštitu životne sredine kao što su održivi razvoj, pravo čoveka na zdravu životnu sredinu, kvalitet života, opstanak ekosistema, itd.
2. konkretniji ciljevi pojedinih subjekata privređivanja vezanih pre svega za samu suštinu tržišnog privređivanja–ostvarenje profita [7].

Zaštita životne sredine se u ni jednom modelu ne može posmatrati izolovano kao nečiji nacionalni ili teritorijalni problem. Ona je globalnog karaktera i kao takva predstavlja izazov

za celo čovečanstvo. Zagađenom vazduhu ne možete narediti da ne prelazi državnu granicu niti međunarodnoj reci saopštiti da ne protiče koritom kroz sve zemlje kojima vekovima teče [8]. Ovakve pojave za sobom povlače i konstataciju da je neophodna i jedinstvena edukacija kroz sistem obrazovanja i vaspitanja o ekološkom menadžmentu, na globalnom svetskom nivou.

Kako se u svetu veliki značaj pridaje zaštiti životne sredine na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja, neophodno je upoznati se sa situacijom i pravcima delovanja u sistemu obrazovanja u Republici Srbiji.

U ovom radu će biti predstavljeni rezultati sprovedenog istraživanja kod populacije studenata razredne nastave o njihovim ocenama i stavovima o nužnosti njihove edukacije iz oblasti ekološkog menadžmenta i ekološkog vaspitanja i obrazovanja dece školskog uzrasta. Iz tog razloga sprovedena je anketa među studentskom populacijom budućih profesora razredne nastave (studenti 4. godine osnovnih i master akademskih studija Učiteljskog fakulteta Educons univerziteta) u školskoj 2017/18. godini.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ciljevi i zadaci istraživanja su:

1. utvrditi nivo stečenog znanja budućih učitelja iz oblasti ekološkog menadžmenta kroz vaspitno-obrazovni proces tokom srednjeg i visokoškolskog obrazovanja;
2. utvrditi mišljenje budućih učitelja o nivo stečenog znanja iz oblasti ekološkog vaspitanja kroz vaspitno-obrazovni proces tokom 1. ciklusa osnovne škole (1 - 4 razred), kao i stepen zastupljenosti izbornog predmeta „Čuvari prirode“;
3. utvrditi stavove ispitanika o uvođenju obaveznog predmeta Ekološko vaspitanje u osnovnim školama.

Hipoteze istraživanja: generalna hipoteza (H) je definisana i glasi: Postoji nužnost uvođenja predmeta Ekološko vaspitanje u plan i program osnovne škole, počev od 1. razreda.

Parcijalne hipoteze (izvedene iz generalne) su: H1-Nivo znanja o Ekološkom menadžmentu stečen kroz sistem obrazovanja školske omladine nije dovoljan i postoji želja za njegovim unapređenjem.

Primenjena metodologija: za prikupljanje podataka i testiranje hipoteza, konstruisan je anketni list koji je sadržao 15 pitanja, od kojih su prvih 5 strukturne prirode, a preostalih deset vezani za testiranje postavljenih hipoteza. Anketiranje je sprovedeno tokom nastave (vežbi) sa studentima Učiteljskog fakulteta univerziteta Educons Sremska Kamenica.

Obrada podataka je urađena statistički i predstavljena grafikonima, kroz distribuciju frekvencija svih testiranih varijabli neophodnih za testiranje hipoteza.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srbije, u poglavlju Ciljevi i ishodi osnovnog obrazovanja i vaspitanja, pod tačkama 10. i 11. kaže: „Razvoj i praktikovanje zdravog načina života, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti”, kao i „razvoj svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine, ekološke etike i zaštite životinja” [3]. U Zakonu se dalje navodi u članu 27. (Školski programi), da školski program sadrži, između ostalih komponenti, i Program zaštite životne sredine, a u članu 46. istog Zakona, dat je opis Zaštite životne sredine, i navodi se

sledeće: „Zaštita životne sredine obuhvata aktivnosti usmerene na razvoj ekološke svesti, kao i očuvanje prirodnih resursa. Očuvanje prirodnih resursa iz stava 1. ovog člana obuhvata i upoznavanje sa korišćenjem i racionalnom upotrebom tih resursa u oblasti energetike. Škola doprinosi zaštiti životne sredine ostvarivanjem programa zaštite životne sredine - lokalnim ekološkim akcijama, zajedničkim aktivnostima škole, roditelja, odnosno staratelja i jedinice lokalne samouprave u analizi stanja životne sredine i akcija za zaštitu životne sredine u skladu sa zakonom” [3].

Zakonodavac propisuje dva ciklusa obrazovanja u osnovnoj školi, i to prvi ciklus od 1. – 4. og razreda i drugi od 5. – 8. og razreda, a kao oblike nastave predviđa: redovnu, dopunsku, dodatnu i pripremnu nastavu. Kada su nastavni predmeti u pitanju, mogući su oblici obaveznih, izbornih i fakultativnih predmeta. Izborni i fakultativni predmeti se po pravilu izvode kao predmetna nastava pod vođstvom specijalizovanih nastavnika za tu oblast.

U prvom ciklusu osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja (od 1. - 4. razreda) u Republici Srbiji predviđena je izborna nastava kroz dva oblika i to: obavezni izborni predmeti (Građansko vaspitanje i Verska nastava) izborom jednog od dva ponuđena izborna predmeta i izborna nastava u okviru koje su ponuđena četiri izborna predmeta i to: Narodna tradicija, Čuvari prirode, Od igračke do računara i Ruke u testu. Ocenjivanje kod izbornih predmeta je opisno [9].

Na osnovu analiziranog sadržaja Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS, izvodi se zaključak da je edukacija o ekološkom vaspitanju dostupna i moguća kroz izbornu nastavu u nižim razredima (1. ciklus) tokom vaspitno-obrazovnog procesa.

Na formiranje ekološke svesti kod dece školskog uzrasta najvažniju ulogu imaju učitelji, kao organizatori i realizatori vaspitno-obrazovnog procesa. Da bi učitelj osećao potrebu da svojim angažovanjem utiče na formiranje ekološke svesti kod dece mora biti ne samo zainteresovan za zaštitu životne sredine, već i da je dobro poznaje.

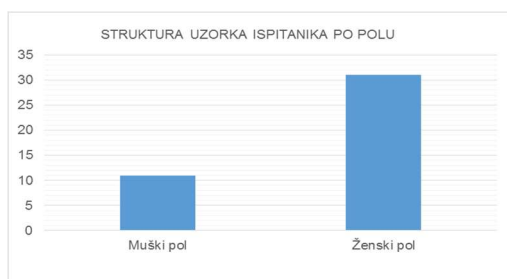
Preduslov kvalitetne edukacije iz oblasti ekološkog menadžmenta je dobra obučenosť učitelja, ne samo u metodičkom, već i u stručno-ekološkom smislu. Na taj način ekološki-stručno edukovani učitelji postaju prvi realizatori sadržaja iz oblasti ekološkog menadžmenta i predstavljaju važan činilac ekološkog vaspitanja i obrazovanja dece školskog uzrasta.

Zbog toga se s pravom postavlja pitanje koliko su se učitelji tokom svog školovanja na osnovnim i master akademskim studijama susreli sa nekim vidom obrazovanja iz oblasti ekološkog menadžmenta i koliko su stručno osposobljeni da sprovedu vaspitno-obrazovni rad iz navedene oblasti. Na osnovu sprovedenog istraživanja testiranjem studenata Učiteljskog fakulteta dobijeni su sledeći rezultati.

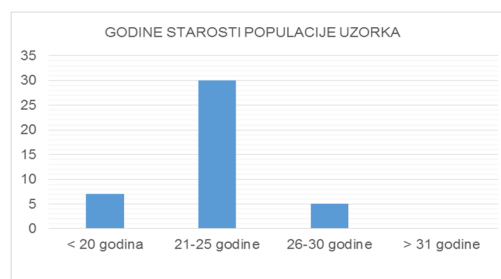
Na osnovu analize strukturnih varijabli koje predstavljaju populaciju uzorka ispitanika (1 – 5 anketno pitanje) utvrđeno je sledeće:

- uzorak ispitanika predstavljaju 31 osoba ženskog pola / studentkinja (74 %) i 11 osoba muškog pola / studenata (26 %) (grafikon 1),
- starosna dob uzorka je: 7 ispitanika imaju do 20 godina, (17 %), 30 ispitanika imaju od 21-25 godina (71 %), 5 ispitanika imaju od 26-30 godina (12%) i nema ispitanika preko 31 godine (0%) (grafikon 2),
- srednja stručna sprema uzorka je sledeća: 21 ispitanik je završilo gimnaziju (50%), 12 ispitanika ekonomsku (29%), 2 ispitanika tehničku (5%), 4 ispitanika medicinsku (10%), 2 ispitanika saobraćajnu (5%) i 1 ispitanik tekstilnu srednju školu (grafikon 3).

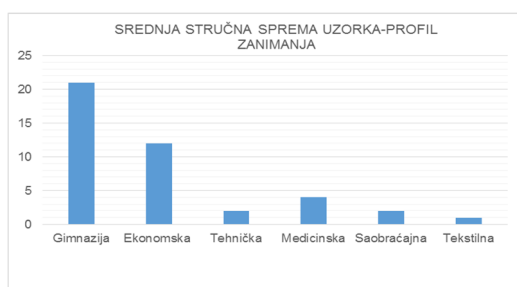
Grafikon 1. Struktura uzorka ispitanika po polu

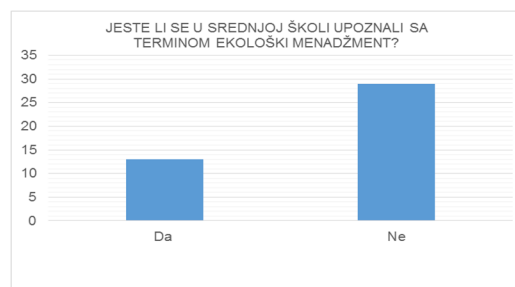
Grafikon 2. Godine starosti populacije uzorka

Grafikon 3. Srednja stručna sprema uzorka-profil zanimanja

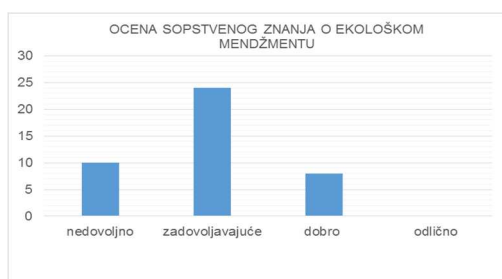
Grafikon 4. Jeste li se u srednjoj školi upoznali sa terminom ekološki menadžment?

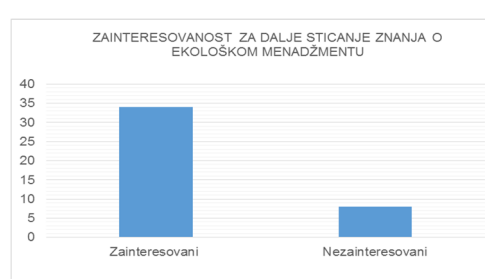
Na osnovu analize strukturalnih varijabli koje predstavljaju analizu znanja ispitanika iz oblasti ekološkog menadžmenta (6 – 8 anketno pitanje) utvrđeno je sledeće:

- po rezultatima istraživanja 31% (13 ispitanika) se u srednjoj školi upoznao sa terminom ekološki menadžment, dok ostatak od 69% (29 ispitanika) nije (grafikon 5),
- 24 ispitanika ocenjuje svoj nivo znanja iz oblasti ekološkog menadžmenta kao zadovoljavajući (57%, grafikon 5), ali su zainteresovani za sticanje novih znanja iz oblasti ekološkog menadžmenta 34 ispitanika (81%, grafikon 6).

Grafikon 5. Oцена sopstvenog znanja o ekološkom menadžmentu

Grafikon 6. Zainteresovanost za dalje sticanje znanja o ekološkom menadžmentu

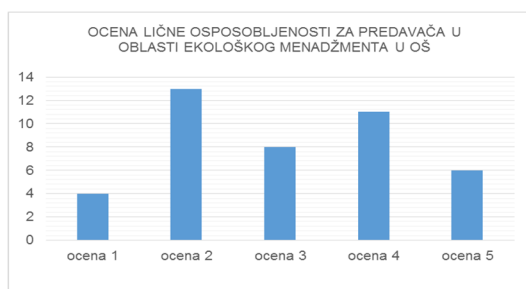

Na osnovu analize strukturalnih varijabli koje predstavljaju analizu osposobljenosti ispitanika da prenose znanja iz oblasti ekološkog menadžmenta i neophodnosti uvođenja predmeta iz oblasti ekološkog vaspitanja u nižim razredima osnovne škole (9 – 15 anketno pitanje) utvrđeno je sledeće:

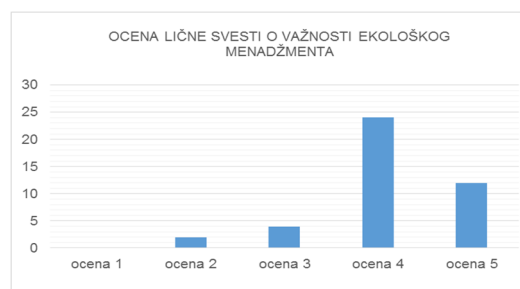
- s obzirom da ispitanici tokom studija na Učiteljskom fakultetu slušaju predmete iz oblasti zaštite životne sredine, rezultati istraživanja pokazuju da njih 25 (suma ocena 3, 4, 5) (60%) smatra da su osposobljeni za predavače u nižim razredima OŠ za oblast ekološkog menadžmenta (grafikon 7), a svesni su važnosti ekološkog menadžmenta

su ocenili ocenom 4 i 5 ukupno, 36 ispitanika (86%) (grafikon 8),

Grafikon 7. Ocena lične osposobljenosti za predavača u oblasti ekološkog menadžmenta u OŠ

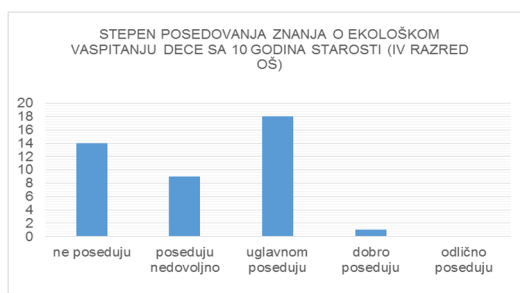

Grafikon 8. Ocena lične svesti o važnosti ekološkog menadžmenta

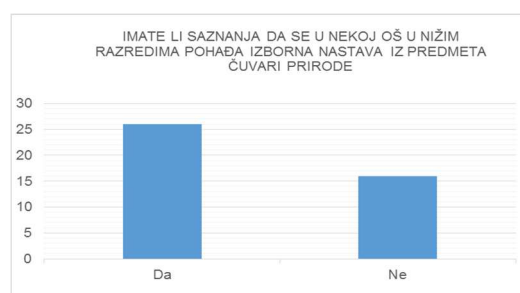

- istraživanjem je utvrđeno da dečaci u 1. ciklusu osnovnog obrazovanja poseduju nedovoljno znanje o zaštiti životne sredine (23 ispitanika, 55%), 18 ispitanika (43%) uglavnom poseduje (grafikon 9.), a saznanja da se u nekoj školi pohađa nastava iz izbornog predmeta „Čuvari prirode” ima 26 ispitanika (60%), dok 16 ispitanika (38%) nema takvih saznanja (grafikon 10),

Grafikon 9. Stepen posedovanja znanja o ekološkom vaspitanju dece sa 10 godina starosti (IV razred OŠ)

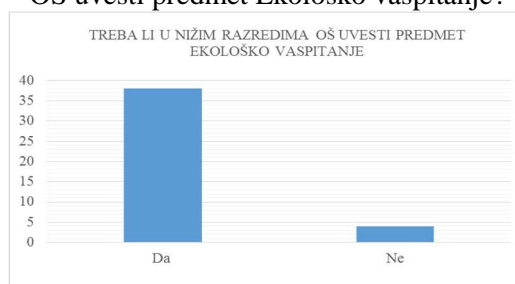

Grafikon 10. Imate li saznanja da se u nekoj OŠ u nižim razredima pohađa izborna nastava iz predmeta „Čuvari prirode”?

- testirajući varijable o uvođenju predmeta ekološko vaspitanje 90% ispitanika (38) smatra da takav predmet treba uvesti u redovnu nastavu, počev od nižih razreda OŠ.

Grafikon 11. Treba li u nižim razredima OŠ uvesti predmet Ekološko vaspitanje?

4. ZAKLJUČAK

Na osnovu sprovedenog istraživanja i testiranja varijabli relevantnih za testiranje hipoteza, zaključujemo sledeće:

- potvrđena je generalna hipoteza (H) koja glasi: “Postoji nužnost uvođenja redovnog predmeta Ekološko vaspitanje, počev od 1. razreda osnovne škole. Takođe se potvrđuje i parcijalna hipoteza (H1) i ona glasi: „Stepen stečenog znanja o ekološkom menadžmentu u toku školovanja omladine nije dovoljan i postoji želja za sticanjem većeg korpusa znanja iz ove oblasti”.

LITERATURA

- [1] Petrović, N. *Ekološki menadžment*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2012.
- [2] Nikolić, I., Popović, S., Panin, B., *Čovek i zdravlje kao model savremenog pristupa ekološkom menadžmentu*, abstrakt, Međunarodna naučna konferencija, Bijeljina, Slobomir, 2015.
- [3] *Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju* ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 101/2017).
- [4] Krpko Četković, J., *Ekologija životinja – skripta*, Biološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2011.
- [5] *Zakon o zaštiti životne sredine* ("Sl. glasnik RS", br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon, 72/2009 - dr. zakon, 43/2011 - odluka US i 14/2016).
- [6] Jang, J., *Uvođenje ekoloških standarda Evropske unije u privredu Srbije*, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2012.
- [7] Pavlović, V., *Ekologija i etika*, Eko centar, Beograd, (1996).
- [8] Klincov, R., Ristić, Ž., *Ekološki menadžment*, Poslovne studije, Banja Luka, 2011.
- [9] OŠ „Bora Stanković”, *Karavukovo, podaci, intervju*, 2018.